

Поняття зв'язного мовлення і розвиток мовних функцій

Однією з невід'ємних складових навчально-виховного процесу в дитячому дошкільному закладі є навчання дітей мовлення. Не треба нікому довго пояснювати, яким важливим для людини є дар слова. Слово відтворює світ всередині самої людини. І дуже важливо допомогти дитині якомога успішніше оволодіти цим даром. Щоб дитина прийшла до школи з добре розвиненим мовленням, треба з нею якомога частіше грати в те, що сприяє розвитку мовлення, мислення, фантазії.

Завдання розвитку зв'язного мовлення посідають центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному освітньому закладі. Навчання зв'язному мовленню одночасно є і метою і засобом практичного опанування мовою. Воно має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із оточуючими, ініціює власні ідеї. Бере участь у різних видах дитячої творчості.

В опануванні мовленням дитина йде від частини до цілого: від слова до зчеплення двох-трьох слів, далі до простої фрази, а пізніше до простих речень. Наслідком стає зв'язне мовлення, що складається з низки розгорнутих речень. Зв'язним називають таке мовлення, яке може бути зрозумілим на основі його власного предметного змісту.

Сучасна лінгвістика та лінгводидактика розглядають поняття зв'язного мовлення у двох аспектах – як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення. Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту (А.М.Богущ, Л.С.Виготський, М.І.Жинкін, І.О.Зимня, О.О.Леонтьєв).

У створенні зв'язного мовленнєвого продукту науковці відокремлюють діяльнісний та особистісний компоненти.

Перший – пов'язується з процесами народження і сприймання повідомлення, регуляції та контролю власної мовленнєвої діяльності. Другий – з тим, що в мовленні особа виявляє свою індивідуальність – характер, темперамент, рівень загальної культури.

Наслідком зв'язного мовлення є текст – словесно виражений продукт мовленнєво-розумової діяльності людини, якому властива завершеність, структурна цілісність, визначена цілеспрямованість та прагматична настанова.

Перед вихователями дитячого садка та логопедами стоїть завдання навчити дитину з вадами мовлення користуватись усною мовою як засобом спілкування, зняряддям

мислення. Розвиваючи мову і усне мовлення вихователь або логопед працює над удосконаленням звукової культури мови дітей. Учить їх правильно вимовляти звуки і слова; правильно користуватися силою голосу залежно від умов (на заняттях говорити голосно, щоб всім було чути, в грі з товаришем – тихо, щоб не заважати іншим); правильно ставити наголос, змінювати інтонацію; розвиває нормальний темп мови; вчить користуватись диханням.

Вихователь постійно працює над словником дітей, збагачуючи його новими словами; уточнює значення тих слів, які є в словнику дітей, але за ними не стоять точні і широкі уявлення; активізує словник — учить користуватись в безпосередньому живому спілкуванні всіма словами всього словникового запасу, тобто працює над переведенням слів з пасивного в активний словник.

Удосконалюючи граматичну правильність мови дитини, вихователь учить дітей правильно змінювати слова та узгоджувати їх. Вихователь повинен стежити за тим, щоб діти висловлювали свої думки закінченими простими і поширеними реченнями. Розвиваючи зв'язне мовлення, вихователь розвиває його діалогічну і монологічну форму. Вчить дитину правильно відповідати на запитання, залежно від характеру їх – коротко або розгорнуто, чітко формулювати запитання, логічно, послідовно, граматично правильно побудованими реченнями розповідати про свої враження, про те, що бачив чи чув, складати коротеньку розповідь так, щоб вона була зрозумілою для всіх.

В своїй роботі логопед повинен користуватися такими принципами розвитку мовлення та навчання дітей дошкільників рідної мови :

Комунікативна спрямованість навчання. Цей принцип означає, що навчання дітей з рідної мови повинно бути спрямоване на оволодіння рідною мовою як засобом спілкування, на засвоєння дітьми навичок розмовної літературної української мови та вмінь практично їх використовувати відповідно до ситуації спілкування.

Комплексний підхід до розвитку мовлення, який передбачає вирішення на одному занятті кількох різних мовленнєвих завдань.

Принцип сенсорно-лінгвістичного розвитку (термін Є.І.Тухєєвої) дитини в процесі навчання її рідної мови. Навчально-мовленнєву діяльність дитини потрібно організувати так, щоб дитина засвоювала нові слова на основі чуттєвого досвіду (сенсорики) за допомогою різних аналізаторів.

Дитина спочатку повинна побачити предмети, відчути всі його властивості та ознаки, сприйняти цей предмет у взаємозв'язку його якостей, властивостей, ознак. У дитини повинно формуватися уявлення, образ предмета, а вже потім це уявлення вона позначає словом, яке згодом перетворюється в поняття.

Принцип взаємозв'язку мислення, мови і мовлення передбачає практичне ознайомлення дітей з граматичними формами рідної мови, артикуляцією звуків, багатозначністю слів, синонімами, антонімами, композицією тексту тощо.

Ознайомлення відбувається в процесі мовленнєвої діяльності дітей (ігрові вправи, мовленнєві ситуації, дидактичні ігри) спрямованої на активізацію їхнього мовлення і розвиток мислення.

Оволодіваючи мовою, дитина водночас вчиться мислити.

Домінуюча роль діяльності в розвитку мовлення та навчання дітей рідної мови.

У лінгводидактиці ствердився діяльнісний підхід до мовлення. Мовлення розглядається як мовленнєва діяльність, у якій у процесі спілкування використовуються мовні засоби. Навчально-мовленнєва діяльність проходить у вигляді занять, у ході яких вихователь може використовувати й інші види діяльності. Діяльнісний підхід до мовлення сприяє підвищенню ефективності розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови, дає змогу чіткіше спрямувати роботу на формування мовленнєвих умінь і навичок, виступає « показником засвоєння мови»

Принципи забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей у процесі діяльності та на заняттях.

Цього можна досягти, якщо проводити заняття з невеличкими групами дітей, створюючи можливість для активного говоріння кожній дитині.

Емоційна насиченість заняття забезпечується використанням сюрпризних моментів, ігрових прийомів, різних ігор, віршів, малих фольклорних жанрів, активної діяльності дітей.

Національна спрямованість розвитку мовлення і навчання рідної мови. Спілкування з дитиною рідною мовою з перших років життя повинно відбуватися в царині кращих зразків українського фольклору: забавлянки, потішки, пісні, ігри-забави, жарти. Впродовж дошкільного віку дітей знайомлять з національними іграшками, посудом, одягом, символами та оберегами. Дитяче мовлення набуває окраси національного колориту.

Принцип оцінки виразності мовлення – це розуміння внутрішнього світу людини, втіленого в мові, вміння висловлювати свої емоції, почуття, оцінювальні судження.

Принцип розвитку чуття мови. За допомогою мовленнєвого зразка вихователь розвиває у дітей у процесі мовленнєвої діяльності лексичне, фонетичне, граматичне, орфоепічне та стилістичне чуття.

Прискорення темпів розвитку мовлення і збагачення мови (або принцип мовної наступності).

Полягає у поступовому ускладненні змісту, методів і прийомів навчання від групи до групи.

Ці принципи стосуються всіх мовних розділів і використовуються у взаємозв'язку. Крім того, кожний мовний розділ має свої часткові спеціальні принципи, яких також потрібно дотримуватися.

Спеціальні принципи у галузі зв'язного мовлення:

- а) навчання за зразком вихователя;
- б) принципи самостійної побудови тексту, тощо.

У дитячому садку здійснюються дві форми роботи з навчання дітей зв'язного мовлення: навчання під час занять і розвиток зв'язного мовлення дітей у повсякденному житті. Заняття з рідної мови мають свою особливість. Такі заняття спираються на спільну роботу всього колективу. У дитячому садку робота над розвитком мислення і активного словника тісно пов'язана з навчанням дітей зв'язної мови. Для того, щоб дитина могла розповідати, вона повинна мати запас вражень і відповідних слів. Так, наприклад, щоб дитина могла розповісти про працю будівельників, яку вона спостерігала, вона повинна знати слова на позначення дій робітників (кладуть цеглу, мурують, штукатурять). Не можна відокремлювати ознайомлення дітей з навколишнім світом від навчання рідної мови, виконувати ці завдання треба одночасно. Дитина повинна говорити, розповідати про те, що вона бачила, переживала. Наприклад, за програмою ми, з метою збагачення словника дітей, ознайомлюємо їх з працею дорослих в дитячому садку, а для розвитку зв'язної мови можна провести бесіду на тему: «Праця дорослих в дитячому садку». Здійснюючи розвиток мови дітей дошкільників з вадами мови дитячий садок розвиває усну мову дитини, навчає її користуватись рідною мовою в спілкуванні з людьми. Працюючи над усною мовою дитини вихователь або логопед розвиває дві її форми: розмовну (діалогічну) і розповідну (монологічну).